

Közgazdaságtan alapjai 2.

Tankönyv: Samuelson – Nordhaus: Közgazdaságtan

Monetáris politika és a gazdaság

(Tk. 24. fejezet)

A. A központi bankok szerepe és a szövetségi bankrendszer

a) A központi bank fogalma és céljai:

- **A központi bank:** állami intézmény, amely az **ország monetáris ügyeiért felelős** (pl.: szövetségi bankrendszer), minden modern országban van. Célja:
 1. **összetett célok:** alacsony és stabil infláció, alacsony munkanélküliség, gazdasági növekedés, stabil valutaárfolyam stb.
 2. **inflációs célkövetés:** Jellemzővé vált az országok által megfogalmazott explicit inflációs célok megfogalmazása, amely arra kötelezi a központi bankot, hogy **alacsony, de pozitív** tartományon belül tartsa az **inflációt**.
 3. **árfolyam célkövetelés:** Ha egy ország **rögzített valutaárfolyamot és nyitott pénzügyi piacokat** tart fenn, nem folytathat többé független monetáris politikát. Ebben az esetben a **központi bank monetáris politikáját alá kell rendelni az árfolyamcél elérésének**.

b) Amerikai Szövetségi Bankrendszer:

- Angolul: Federal Reserve System (röviden: **Fed**) a regionális szövetségi bankokból áll, **irányító testülete** pedig a Washingtonban működő, héttagú **Kormányzótanács**. A Fed legfontosabb **döntéshozó testülete a Szövetségi Nyiltpiaci Bizottság, amelynek a Kormányzótanács tagjain kívül mind a tizenkét regionális szövetségi bank elnöke a tagja**. Az egész rendszer csúcsán a **Kormányzótanács elnöke** áll.
- A Fed elsődleges feladata, hogy megvalósítsa az Amerikai Egyesült Államok **monetáris politikáját** a monetáris és a hitelfeltételek alakításával, az **alacsony infláció, magas foglalkoztatás és a pénzügyi piacok stabilitása** érdekében. A **fizetőeszköz legfőbb oltalmazója** az infláció kordában tartása által.
- A Fed egy **független állami szerv, közvetlenül a Kongresszusnak tartozik felelősséggel**, követi az elnök javaslatait, de a közérdeket tartja szem előtt. A Fed olykor összeütközésbe kerül a végrehajtó hatalommal, függetlensége okán azonban a **Fed döntését senki nem bírálhatja felül. Önállósága garantálja, hogy a monetáris politika ne váljon a szűk pártérdek kiszolgálójává**.

c) Szövetségi Bankrendszer feladatai:

1. A **monetáris politika megvalósítása** a rövid lejáratú kamatlábak szabályozásával.
2. A **pénzügyi rendszer stabilitásának fenntartása** és a rendszerkockázat mérséklése végső hitelezőként.
3. A banki intézmények **felügyelete és szabályozása**.
4. **Pénzügyi szolgáltatások nyújtása bankoknak és a kormánynak**.

d) A Magyar Nemzeti Bank

- Magyarország központi bankja. Felelős a **monetáris politikáért, és ellátja a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét**. Az **elnök, alelnökök** kinevezése köztársasági elnök által történik **6 évre**. Az elnök **évente beszámol az Országgyűlésnek**. Az elnök **rendeletet alkot**.

- Az MNB mint központi bank: a Központi Bankok Európai Rendszerének tagja. **Speciális jogállású közjogi intézmény, és mint ilyen intézményi, személyi, működési, pénzügyi autonómiával rendelkezik. Monetáris finanszírozás tilalma. Részvénytársasági formában működő jogi személy,** de cégnevét a cégjegyzékbe nem kell bejegyezni. **A részvények az állam tulajdonában vannak,** képviselő az államháztartásért felelős miniszter. **Az MNB elsődleges célja az árstabilitás elérése és fenntartása.**
- **Szervezeti egységek:** elnök, elnöki kabinet, alelnökök (3 db), 1 főigazgató, igazgatóságok, főosztályok, osztályok. **Az MNB szervei: Monetáris Tanács, Pénzügyi Stabilitási Tanács, Felügyelőbizottság, Pénzügyi Békéltető Testület, Igazgatóság**

e) **A monetáris politika legfontosabb eszközei:**

- A központi bankok a makrogazdasági irányítás centrumát képezik, mivel nagyrészt ők határozzák meg a **monetáris politika részeként a rövid lejáratú kamatlábakat.** Ez nem más, mint a **bankközi kamatláb,** amely alapján hiteleznek a magánbankok, ezt a kamatlábat fizetik egymásnak a bankok a tartalékeszközök egynapos átadásáért.
- **Bankközi kamatláb beállítása:** A banki tartalékok kínálata és kereslete határozza meg a **bankközi kamatlábat,** amely a legfontosabb rövid lejáratú kamatláb a piacon. A bankközi kamatláb szabályozására a monetáris politika alábbi eszközei a legalkalmasabbak:
 - **nyíltpiaci műveletek:** amerikai állampapírok nyíltpiaci adásvétele.
 - **jegybanki hitelezés:** jegybanki kamatláb és a hitelfedezeti követelmények meghatározása, amellyel **hitelt nyújt** a központi bank a kereskedelmi bankoknak.
 - **kötelező tartalékráta politika:** Fed írja elő a mértékét a bankok számára.
- **A banki tartalékok befolyásolása:** banki tartalékok= készpénz + tartalékbetétek
 - **Nyílt piaci műveletek:** A központi bank növelni vagy csökkenteni tudja a banki tartalékokat az állampapírok nyíltpiaci adásvételével. Ezek az ún. nyíltpiaci műveletek a központi bank legfontosabb stabilizáló eszközei.
 - **Jegybanki hitelpolitika:** A **bankok és az elsődleges kereskedők vehetik igénybe, ha pótlólagos pénzügyi keretre van szükség.** Kiegészíti a nyíltpiaci műveleteket azzal, hogy elérhetővé teszi a tartalékokat. Főként a pénzpiacok zökkenőmentes működésének biztosítására használják.
 - **A tartalékolási követelmények szerepe:** A szabadpiaci bankrendszerben mindig biztosítani kell tartalékokat.
 - **Kötelező tartalékráta:** a központi bank előírja, hogy a folyószámlabetétek hányadának megfelelően mekkora tartalékokra van szükség.

B. A monetáris transzmissziós mechanizmus

- a) **A monetáris transzmissziós mechanizmus közvetíti a monetáris politika hatását a kibocsátásra, a foglalkoztatásra, az árakra és az inflációra.** Ezt az alábbi folyamat írja le:
1. **A központi bank megemeli a kamatlábat,** amelyet a gazdasági törekvéseinek megfelelően választott ki (tekintettel az inflációra, a foglalkoztatásra és a pénzügyi feltételekre).

2. A **központi bank végrehajtja a nyíltpiaci műveleteket**. Ha a **Fed lassítani** akarja a gazdaságot, **értékpapírokat ad el**, ezáltal **csökkenti a tartalékokat**, és emeli a rövid lejáratú kamatlábakat. Recesszió fenyegetése esetén viszont a Fed **értékpapírokat vásárol**, ezzel növeli a tartalék kínálatát, és csökkenti a rövid lejáratú kamatlábakat.
 3. **Az aktívapiacok reagálnak a monetáris politika fordulatára**. Ez azt jelenti, hogy a bankok kiigazítják hiteleiket, befektetési állományukat, kamatlábaikat. A magasabb kamatlábak rendszerint csökkentik az aktívák (pl.: részvények, kötvények, ingatlanok) árát. **A kamatlábak növekedése általában a hazai pénznemet is felértékeli rugalmas árfolyamrendszerben**.
 4. **A beruházások és más kiadások reagálnak a kamatlábak változására**. **Kamatemelés esetén csökken a forgalomban lévő pénz mennyisége az infláció leszorítása érdekében**, lassul a gazdaság, esik az aktívák ára, a vállalatok visszafogják a beruházásaikat. Az emberek is visszafogják a lakásvásárlásaikat, mert a hitelkamatok is emelkednek.
 5. **A monetáris politika végül befolyásolja a kibocsátást és az árinflációt**. A Fed szűkíti a pénzmennyiséget és a hitelállományt, ez visszafogja az árak emelkedését, és enyhíti az inflációs nyomást.
- b) **A monetáris politika változásának hatása a kibocsátásra:** A monetáris politika nyíltpiaci műveletekkel és más eszközökkel **szabályozza a rövid lejáratú kamatlábakat**. Ezek a kamatlábak aztán **kölcsönhatásra lépnek más gazdasági tényezőkkel**, és így befolyásolják a többi kamatlábat és az aktívaárakat. **Erre reagálnak a kamaterzékeny kiadások**, többek között az üzleti és lakásberuházások. A kiadások módosításával a monetáris politika segíti a kibocsátás, a foglalkoztatás és az árinfláció szabályozását. A monetáris intézkedések következményeinek láncolata **magasabb outputhoz** vezet végül.
- c) **A likviditási csapda:** A központi bank akkor szembesül az egyik legnagyobb kihívással, amikor a **nominális kamatláb a zérushoz közelít**. Erre utal a **likviditási csapda** kifejezés. Ilyen helyzet az 1930-as évek nagy válsága idején, majd 2008-2009-ben alakult ki az Egyesült Államokban. **Ahogy nullára esik a rövid lejáratú kockázatmentes értékpapírok kamatlába, úgy elvesztik ezek az értékpapírok a pénzzel szembeni előnyüket**. Ekkor lényegében ugyanakkora kamathoz jutnak a bankok a tartalékokon (USA 2009: 0,1%), mint a kockázatmentes rövid lejáratú befektetéseken (USA 2009: 0,12%). Ez okozta azt, hogy a fölös tartalékok 1 milliárd dollárról 900-ra ugrottak 2009-ben. Mivel **a Fed nem képes csökkenteni a rövid lejáratú kamatlábakat – hiszen nincs hova csökkenteni!!! – a likviditási csapdában, ezért nem támaszkodhat a monetáris transzmisszió szokásos mechanizmusára** a gazdaság ösztönzése céljából.
- **Megoldás: hosszú lejáratú kamatlábak csökkentése**, ez hosszú lejáratú kötvények vásárlásával valósítható meg.
 - Másik megoldás a kockázatos értékpapírok kockázati prémiumának csökkentése.

C. Monetáris gazdaságtan alkalmazásai

- a) **Monetarizmus és alaptétele: a mennyiségi pénz- és árelmélet:** A monetáris rendszerek **nem képesek önmaguk szabályozására**. Az államnak és a központi banknak **meg kell hoznia az alapvető döntéseket** a pénz fedezetéről, a pénzkínálatról, illetve a pénz és a hitel bőségéről vagy szűkösségéről. A **monetarizmus** szerint **döntően a pénzkínálat határozza meg a nominális GDP-t rövidtávon és az árakat** illetve a

kibocsátást hosszú távon. A monetarizmus megértéséhez be kell vezetnünk egy új fogalmat, a **pénz forgási sebességét.**

- **Pénz forgási sebessége:** a forgási sebesség a pénz keringési üteme a gazdaságban. A pénz forgási sebessége azt méri, hogy a pénzkínálat egységét átlagosan hány alkalommal költik el termékek és szolgáltatások megvásárlására egy év alatt. A forgási sebesség fogalma formálisan a csere egyenletében lép elő. Az egyenlet szerint: $M \cdot V = P \cdot Q$, ahol M a pénzkínálat, V a pénz forgási sebessége, P az általános árszínvonal és Q a teljes reálkibocsátás. Az egyenlet mindkét oldalát M-mel osztva megkapjuk a pénz forgási sebességének definícióját:

$$V = \frac{P \cdot Q}{M}$$

A $P \cdot Q$ szorzatot általában összjövedelemként vagy összkibocsátásként (nominális GDP-ként, bruttó hazai termék) értelmezzük, az erre utaló fogalom pedig a pénz jövedelmi forgási sebessége, amelyet a nominális GDP-nek a pénzmennyiséghez viszonyított arányával mérjük.

- **Árak mennyiségi elmélete:** Ennek előfeltétele, hogy a pénz forgási sebessége állandó és előre jelezhető. A forgási sebesség segítségével levezetett árszínvonal változás, amelyet mennyiségi pénz- és árelméletnek neveznek, eszerint az árak arányosan változnak a pénzkínálattal.

b) **Modern monetarizmus:** A monetarizmus szorosan vett hívei azt állítják, hogy csak a pénz számít (Milton Friedman), eszerint csak a pénzkínálat határozza meg az árakat és a kibocsátást, tehát az aggregált kereslet és a fiskális politika nincs hatással a teljes kibocsátásra és az árakra. **Az elmélet hosszú távú következtetése: a pénz semleges,** ez azt jelenti, hogy a nominális kibocsátás a pénzkínálattal arányosan változik, illetve, hogy az összes reálváltozó független a pénzkínálattól.

c) **Monetáris transzmisszió nyitott gazdaságban:** A monetáris politika és külkereskedelem összekapcsolódása révén jött létre, amely a globalizációra vezethető vissza. A monetáris politika hat a külkereskedelemre, ahogy a hazai beruházások is.

- A Fed dollár kamatemelése esetén a befektetők dollárban kötik le a szabad pénzeszközeiket, amely által eltűnik a piacról a pénz. A dollár erősödik más pénznemekhez képest, ami serkenti az amerikai importot, és csökkenti az exportot. A nettó export visszaesik, ami csökkenti az aggregált keresletet. **Ennek hatására süllyed a reál GDP és az inflációs ráta.**

Gazdasági növekedés

(Tk. 25. fejezet)

A. A gazdasági növekedés elméletei

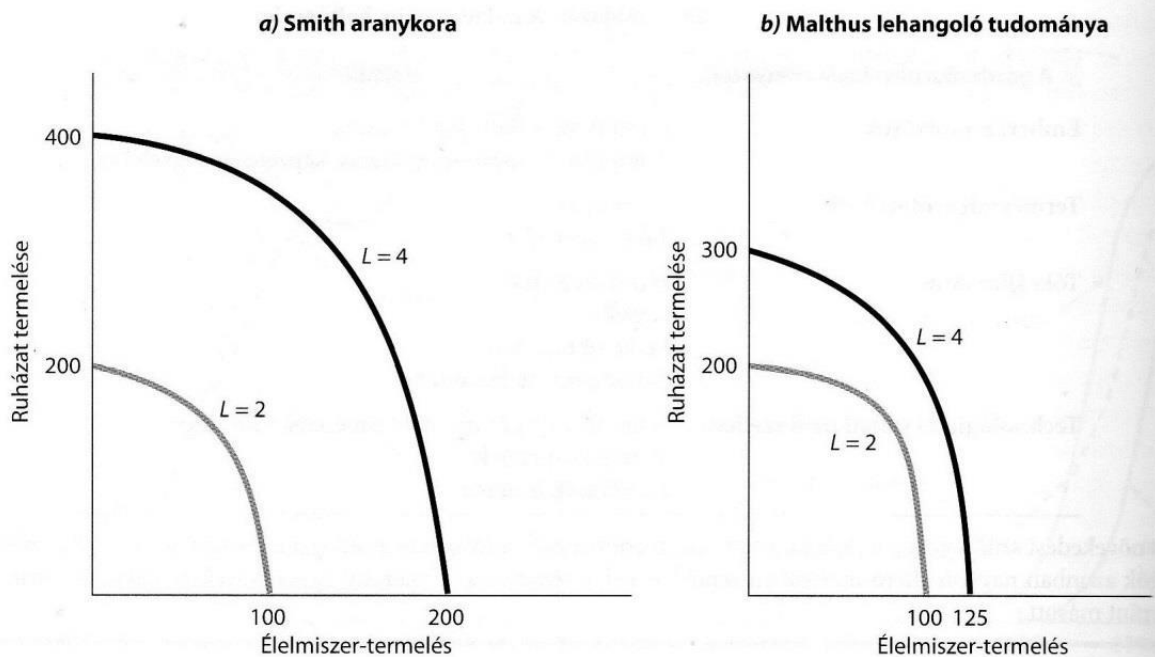
A **gazdasági növekedés** az ország potenciális GDP-jének vagy nemzeti kibocsátásának bővülését jelenti. Akkor megy végbe gazdasági növekedés, ha kitolódik az ország **termelési lehetőségeinek határa (TLH)**. Az **egy főre jutó kibocsátás** növekedése határozza meg a lakosság életszínvonalának növekedési ütemét.

a) **A növekedés négy hajtóereje:** A növekedést tanulmányozó közgazdászok arra az eredményre jutottak, hogy a gazdasági haladás gépezetét **mindenhol ugyanazon négy hajtóerőnek** kell mozgatnia, akár gazdagabb, akár szegényebb az ország. Ezek az alábbiak:

- **Emberi erőforrások** (munkakínálat, iskolázottság, képzettség, fegyelem, motiváció): Termelési tényezőként a munka magában foglalja a dolgozók létszámát és szakképzettségét is.
- **Természeti erőforrások** (föld, ásványkincsek, energiaforrások, a környezet minősége): A termelés másik tényezőjének számít. A szolgáltató ágazatok miatt nem feltétlenül szükséges a természeti erőforrások bősége egy adott ország termelési sikeréhez (Hongkongnak több a GDP-je, mint Nigériának).
- **Tőke** (anyagi tőke, építmények, gépek, gyárak, raktárkészlet, utak): A prosperáló magánszektor működési feltételeit megteremtő **tőkejavakat társadalmi általános tőkének (infrastruktúrának) nevezünk**. Ezek a kereskedelem és az ipar működéséhez nélkülözhetetlen létesítmények az út- és vasúthálózat, az öntöző- és vízvezetékrendszerek, a közegészségügyi hálózat. Mindezek „oszthatatlan” beruházások, és gyakran jellemző rájuk a **növekvő mérethozadék**. Másik jellegzetességük a **túlcordulási hatás**, a vállalatok által nem realizálható pozitív külső gazdasági hatások jelentkezése.
- **Technológiai fejlődés és innováció:** A technológiai változás a termelési folyamatban végrehajtott változásokat, új termékek és/vagy szolgáltatások bevezetését jelenti.

b) A közgazdászok **aggregált termelési függvény (ATF)** formájában adják meg a növekedési tényezők összefüggéseit. Ez a függvény kapcsolja össze a nemzeti összkibocsátást a ráfordításokkal és a technológiával. $Q = A \times F(K, L, R)$, ahol Q = kibocsátás, A = a technológia színvonala a gazdaságban, F = a termelési függvény jele, K = a tőke alkalmazott mennyisége, L = munkaráfordítások, R = természeti erőforrás felhasználása. A **termelékenység** a kibocsátásnak és a ráfordítások súlyozott átlagának arányát mutatja.

c) **Smith és Malthus klasszikus dinamikája:** **Adam Smith** „aranykori hipotézise” szerint a népességszám megkettőződésével a termelési lehetőségek határa a kétszeresére bővül minden irányban. **Malthus** úgy vélte, hogy a népesség megkettőződésével nem tart lépést az élelmiszer és ruházat kibocsátása, csökken az egy főre jutó termelés. Ennek oka, hogy egyre több ember jut a korlátozott földterületekre, és esik az egy főre jutó kibocsátás a csökkenő hozadék elve miatt.

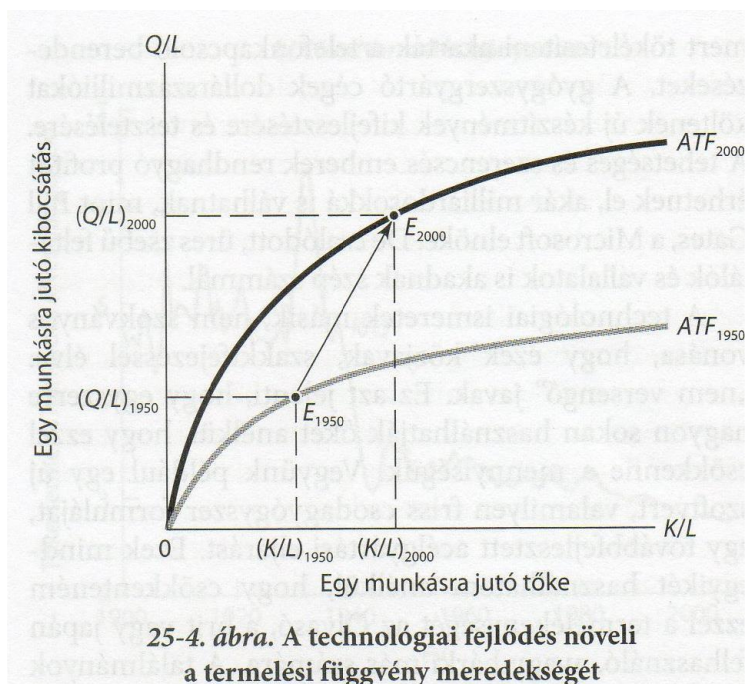
25-2. ábra. A klasszikus dinamika Smith- és Malthus-féle változata

d) Gazdasági növekedés tőkefelhalmozással: a neoklasszikus növekedési modell:

Malthus alaposan **mellőzött** az előrejelzésével, mert nem ismerte fel, hogy a technológiai újítás és a tőkeberuházás legyőzheti a csökkenő hozadék törvényét. A **gazdasági növekedés neoklasszikus modellje** alapján érthető meg, miként hat a gazdaságra a tőkefelhalmozás és a technológiai változás. Kidolgozója **Robert Solow**.

- A **neoklasszikus növekedési modellben** (a továbbiakban: NNM) a gazdaság **egyetlen terméket állít elő kétféle inputtal, tőkével és munkával**. Az NNM legfőbb újdonsága, hogy a **tőke és a technológiai változás beillesztése**. A **tőkeintenzitás növekedéséről** beszélünk, ha a **tőkeállomány gyorsabban nő, mint a munkaslétszám**. A tőkeintenzitás növekedése változatlan technológia mellett emeli az egy munkásra jutó kibocsátást, a munka határtermékét és a reálbéreket; csökkenti viszont a tőke hozadékát és ennek következtében a hozamrátáját is.

- e) **A technológiai változás központi szerepe:** A **technológiai fejlődést is figyelembe kell vennünk** a tőkeintenzitás növekedésének fentiekben leírt hatásai mellett. Az alábbi ábrán látható nyíl a tőkeintenzitás növekedésének és a technológiai előrelépésnek az együttes eredményét jelzi: az egy munkásra jutó kibocsátás (Q/L) 1950-ről (Q/L) 2000-re nő a hatás eredőjeként:

- f) **A technológiai haladás mint gazdasági kibocsátás:** A technológia fejlődése növeli az adott ráfordítással elérhető kibocsátást, ezért **döntő tényezője a nemzetek gyarapodásának**. Az új növekedélmélet a **technikai haladást előidéző folyamatok feltárására törekszik**. Ez az irányzat hangsúlyozza, hogy **technológiai változás a gazdaság kibocsátása**, amely súlyos piaci kudarcokkal küszködik, hiszen a technológia költségesen előállítható, viszont olcsón lemásolható közjószág. A kormányzatok mind határozottabban erősítik az új technológiák kifejlesztőinek **szellemi tulajdonjogait**.

B. A növekedés jellemző vonásai az Egyesült Államokban

A gazdasági növekedés tényei: A gazdasági növekedés jellegzetességeinek megértése segíthet megérteni a nemzetek virágzásának és hanyatlásának okait. A 20. századi Amerikában a lakosság és a foglalkoztatottak száma háromszorosára, a fizikai tőke állománya pedig tizennégyszeresére emelkedett. Az **egy munkásra jutó tőkeállomány** (K/L arány) így több mint **négyszeresére nőtt**, tehát a kapitalizmusra jellemző a **tőkeintenzitást fokozódása**. A **technikai haladás fokozta a tőke és a munka termelékenységét**. Az óradíjazás bámulatra méltóan megnőtt, és az egy munkaóra jutó kibocsátás is emelkedett.

A gazdasági fejlődés kihívása

(Tk. 26. fejezet)

A. A népességnövekedés és fejlődés

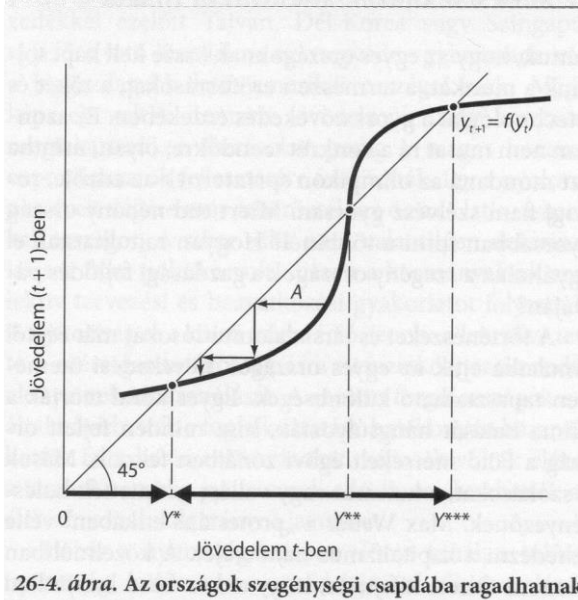
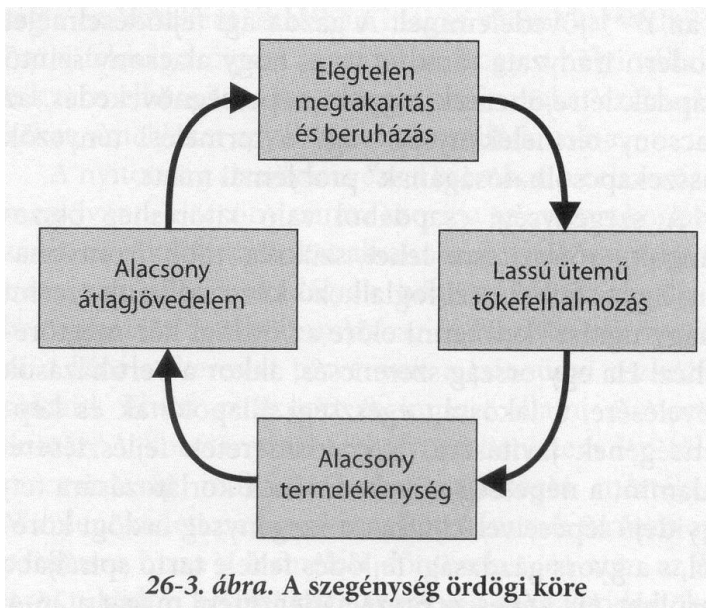
- a) **Malthus és a lehangoló tudomány:** Malthushoz köthető a népesség közgazdasági elemzése, aki elméletéhez alapul vette **Benjamin Franklin megfigyelését**, miszerint az erőforrásokban bővelkedő gyarmatokon a népesség **25 évente megduplázódik**. Ezzel ellentétben az **élelmiszertermelés csak számtani sorozat szerint képes növekedni**. Ez a csökkenő hozadék elve.
- **Malthus azonban nem számolt a technikai fejlődéssel** (pl.: ipari forradalmak), illetve a születések szabályozásával. A népesség növekedése valójában lassulni kezdett 1870 után a legtöbb nyugati országban, éppen amikor az életszínvonal és a reálbérek a leggyorsabban nőttek. **A technikai haladás üteme túlszárnyalta a népességnövekedés ütemét**, és ez a reálbérek gyors emelkedésével járt.
- b) **A növekedés határai és a neomalthusianizmus:** Napjainkban sok gazdag ország problémája nem a népességrobbanás, hanem éppen a népességnövekedés visszaesése. **Neomalthusianus** profécia is felütik a fejüket újra és újra, mivel a növekedés ellenfelei és a környezetvédők közül sokan hangoztatják, hogy a természeti erőforrásaink végeessége és a környezeti korlátok **behatárolják a gazdasági növekedést**.

B. Gazdasági növekedés a szegény országokban

- a) **A fejlődő országok jellemzői:** Egyre fenyegetőbb veszélynek tűnik a **fejlődő országok népességének gyors szaporodása**. A fejlődő országok legfontosabb megkülönböztető vonása az **alacsony egy főre eső jövedelmük**. Ezen országok népességének általában **rossz az egészségi állapota**, kevesen tudnak írni-olvasni, kiterjedt körükben az alultápláltság és **alacsony az egy főre jutó tőkeállomány**.
- b) **A fejlődés négy hajtóereje (v.ö.: növekedés négy hajtóereje)**
- **Emberi erőforrások:** Ha egy országban sikerül megemelni az egy főre jutó jövedelmet, esély nyílik a demográfiai átmenetre, ezzel **stabilizálódik a népesség lélekszáma** alacsony születési és alacsony halálozási arányszámok mellett. A fejlődés kulcsa az **oktatás színvonalának emelése**. A fejlődő országokban is megéri befektetni az emberi tőkébe.
 - **Stratégiák:**
 1. A betegségek visszaszorítása, az egészség és a táplálkozás javítása
 2. Az oktatás fejlesztése, az írástudatlanság visszaszorítása
 3. Ne becsüljük alá a humán erőforrások jelentőségét
 - **Természeti erőforrások:** A fejlődő országok talán legértékesebb természeti erőforrása a **megművelhető föld**, a földtulajdon pedig ösztönzi a tulajdonosokat a föld hozamának növelését elősegítő beruházásokra.
 - **Tőke:** Sok fejlődő országban az elenyészően **csékély megtakarítás a legsúlyosabb probléma**. A legszegényebb régiókban az amúgy is elégtelen folyó fogyasztás versenyez a beruházásokkal a szűkös forrásokért. Emiatt túl kevés a termelő beruházás, pedig ezek nélkülözhetetlenek a gyors gazdasági fejlődéshez. Sokszor nincs mai fogyasztás, amit feláldozhatnának a jövő fogyasztásáért.

- **Technológiai fejlődés és innováció:** Kihasználhatják a fejlettebb országok technológiai fejlesztéseinek eredményeit. Ez a **technológiai utánzás**. Azonban a fejlődő országokban is nagyon fontos a vállalkozó szellem erősítése.

c) **Az ördögi körtől a fejlődési spirálig:** Az **ördögi körben** vergődő országok **szegénységi csapdába** kerülhetnek. Ilyesmi akkor fordul elő, amikor többszörös egyensúly létezik, és ezekből az egyik különösen veszedelmes. **Az ördögi körök lefelé húzó spirálba taszítják az országot, ám ha az ország képes egy nagy ugrásra** (egyszerre növeli a beruházásokat, a lakosság egészségi állapotának és képzettségének javítása, szakismeretek fejlesztése), **hogy kiszabaduljon a csapdából, akkor olykor a növekedés fejlődési spiráljába kerülhet.** Kialakul az **S-alakú növekedési görbe**.

Ha az ördögi kör lefelé húzó spirálba taszítja az országot, akkor Y^* -hoz hasonló alacsony szintű egyensúlyi csapdája eshet. Azonban ha egy ország képes **a nagy ugrásra, akkor átjut az Y^{**} küszöbön**, és ezáltal a növekedés fejlődési spirálba kerülhet, és elérhet az Y^{***} magas szintű jövedelemig.

d) A gazdasági fejlődés stratégiái:

- Elmaradottsági hipotézis → a viszonylagos elmaradottság segítheti a fejlődést
- Iparosítás kontra mezőgazdaság → „az iparosítás a jólét oka, nem pedig következménye”
- Állam kontra piac → tág teret kell hagyni a piacok működésének
- Növekedés és nyitottság → importhelyettesítési avagy nyitottsági stratégia?
 - Az **államnak** nélkülözhetetlen szerepe van egy gazdasági környezet kialakításában és fenntartásában. **Küzdenie kell a korrupció ellen**, valamint **célszerű a versenyt** és az innovációt **támogatnia**. Az államnak vezető szerepet kell játszania a társadalmi általános tőke létrehozásában. Legyen nyitott a külföldi kereskedelemre, de ne túl nyitott. **A fejlettebb országok technológiáját hasznosítsa és alkalmazza a hazai viszonyokra.**

C. A fejlődés különféle modelljei: A szabadpiac abszolutizálása áll szemben a totális kommunizmussal, ez a gazdaság két véglete. **Alternatív stratégiák:** 1. Ázsiai irányított piaci rendszer 2. Szocializmus 3. Szovjet típusú kommunizmus. **Egyetlen központi kérdés** körül forog az alternatív gazdasági rendszerekről folyó minden vita: **kik és hogyan hozzák meg a gazdasági döntéseket, a magánszféra szereplői a piacon, vagy az állami bürokrácia utasítások formájában.** Piacgazdaság vs. Utasításos gazdaság.

a) **Ázsiai modellek:** Ázsia tigriseinek (Dél-Korea, Szingapúr, Tajvan, Kína) felemelkedése sorolható ide. „Speciális gazdasági övezetek” kijelölése történt meg. Legfontosabb intézkedések:

- **Beruházási ráták emelése:** 20%-kal magasabb volt, mint más régióké.
- **Makrogazdasági alapok:** szilárd kézben tartották a makrogazdasági folyamatokat, **nem engedték elszabadulni az inflációt**, és gondoskodtak a magas megtakarítási rátáról. Nagyobb mértékben támogatták az oktatást, mind bármely más fejlődő régió.
- **Külső orientáció:** Kifelé forduló gazdaságpolitikát hajtottak végre, **támogatták az exportot alulértékelt árfolyammal**, és költségvetési ösztönzőkkel. A technikai haladást a **fejlett országok legjobb megoldásainak átvételével** segítették elő.

b) **Szocializmus:** A szocializmus félúton van a laissez faire kapitalizmus és központi tervezés modellje között. Manapság kimentek a divatból a szocialista próbálkozások. Közös jellemzőik:

- **A termelőeszközök állami tulajdona:** Az állami vállalatok gyenge teljesítménye miatt ez ma már meghaladott.
- **Tervezés:** Meggyőződésük szerint gazdasági tervezéssel kell összehangolni a különböző szektorok tevékenységét.
- **Jövedelem-újraelosztás:** A kormányzat adóztatási hatalmának kíméletlen alkalmazásával csökkenteni kell az öröklött vagyonokat és a legmagasabb jövedelmeket. **Ez a progresszív adóztatás politikája.**
- **Békés és demokratikus evolúció:** az állami tulajdon békés és fokozatos bővítésének elve.

c) **A bukott modell:** a tervutasításos gazdaságirányítás: A kapitalizmus éles kritikáját adja. Elméleti megalapozója **Karl Marx**. Marx érveivel azt sugallta, hogy a kommunizmus elsőként a legfejlettebb ipari országokban alakulhat majd ki. Ehelyett a **feudális Oroszországban** láttak hozzá Marx víziójának megvalósításához. **1928-tól radikális változás a Szovjetunióban:** a mezőgazdaság kollektivizálása, erőltetett

iparosítás, a gazdaság központi tervezése. A **politikai döntéshozók** határozták meg a kibocsátás összetevőinek fő arányait a szovjet típusú utasításos gazdaságban.

Valutaárfolyamok és a nemzetközi pénzügyi rendszer

(Tk. 27. fejezet)

A nemzetközi kereskedelem és pénzügyek teremtik meg a legfontosabb gazdasági kötelékeket. A termékek és szolgáltatások nemzetközi kereskedelme lehetővé teszi a nemzeteknek, hogy a komparatív előnyben lévő területeikre szakosodjanak, és ezzel növeljék az életszínvonalukat. A modern gazdaságban a nemzetközi kereskedelem sokféle nemzeti valuta segítségével zajlik. A nemzetközi kereskedelemben való bekapcsolódással nyitott gazdaságok jönnek létre.

A. A nemzetközi fizetési mérleg

a) **A fizetési mérleg összeállítása:** A nemzetközi gazdaságtanban az ország nemzetközi fizetési mérlege a legfontosabb kimutatás. E mérleg felöleli a külfölddel kapcsolatos összes gazdasági műveletet. Két fő része a folyó fizetési mérleg és pénzügyi mérleg.

- A folyó fizetési mérleg a termékek és szolgáltatások ki- és beáramlását foglalja magában a transzferekkel együtt. A pénzügyi mérleg pedig a pénzügyi eszközök és kötelezettségek megvásárlását és eladását összesíti.
 - Ha egy művelet külföldi valutát hoz az országnak, akkor a Követel oldalra, azaz pozitív tételként könyvelik el.
 - Ha pedig az ügylet külföldi valuta kiadásával jár, akkor a Tartozik oldalra, azaz negatív bejegyzésként vezetik be a mérlegbe. Az export általában a Követel, az import pedig a Tartozik oldalra kerül.
- A nemzetközi fizetési mérleg egészének számviteli értelemben definíció szerint egyensúlyban kell lennie, tehát összesített egyenlege zéró.
 - Folyó fizetési mérleg + pénzügyi mérleg = 0

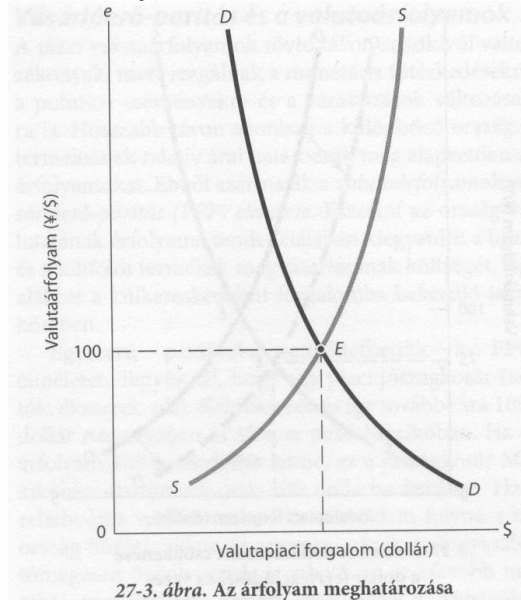
b) **Pénzügyi mérleg:** A pénzügyi mérlegben a pénzügyi eszközök adásvételét könyvelik el az amerikaiak és külföldiek között. Ide vezetik be például, ha egy japán nyugdíjalap amerikai államkötvényeket vásárol, vagy ha egy amerikai személy német vállalati részvényeket vesz.

- Ha az Egyesült Államok hitelt vesz fel, akkor kötelezvényeket küld külföldre, és külföldi valutát kap cserébe. Tehát a külföldi hitelfelvétel a Követel oszlopba kerül, hiszen külföldi valuta áramlik az országba.
- Ha amerikai bankok hiteleznek egy mexikói cégnek, akkor az amerikai bankok kötelezvényeket importálnak Mexikóból, és külföldi valutát adnak érte cserébe, tehát ez a Tartozás oszlopba kerül.

c) **A gazdag kölcsönkérők paradoxona:** A 19. század folyamán az Egyesült Államok többet importált az exportnál. Európai hitelezők fedezték a különbözetet, s ezzel lehetővé tették az Egyesült Államoknak a tőke felhalmozását. Az első és a második világháborúban ez megfordult, és Amerika adott kölcsönt francia és angol szövetségeseinek hadifelszerelésekre. Ma pedig egy gazdag ország, amely kölcsönt vesz fel külföldről.

B. A valutaárfolyamok meghatározó tényezői: A külkereskedelemben különböző országok valutáit használjuk. A valutaárfolyam az egyik valuta ára egy másik valutában kifejezve. A valutaárfolyam a valutapiacra alakul ki, ezen a piacon folyik a különféle pénznemek adásvétele. A valutaárfolyamot (e) úgy határozzuk meg, mint a hazai valuta egységéért megvásárolható idegen valuta mennyiségét: $e = \text{külföldi valuta/hazai valuta} = \text{yen}/\$$ vagy $\text{euro}/\$$

- Az **amerikaiak akkor kínálnak dollárt, amikor külföldi termékeket, szolgáltatásokat és pénzügyi eszközöket vásárolnak.** A külföldiek (nem amerikaiak) pedig, azért keresik az amerikai dollárt, hogy fizethessenek vele amerikai termékek, szolgáltatások és pénzügyi eszközök megvételénél.
- A **valuta kínálatának és keresletének egyensúlya** határozza meg a külföldi valuta árfolyamát. A valutapiac 100 yen/dollár piaci árfolyamnál, vagyis az **E pontban kerül egyensúlyba** az ábrán; az árfolyam innen már nem emelkedik vagy süllyed tovább.

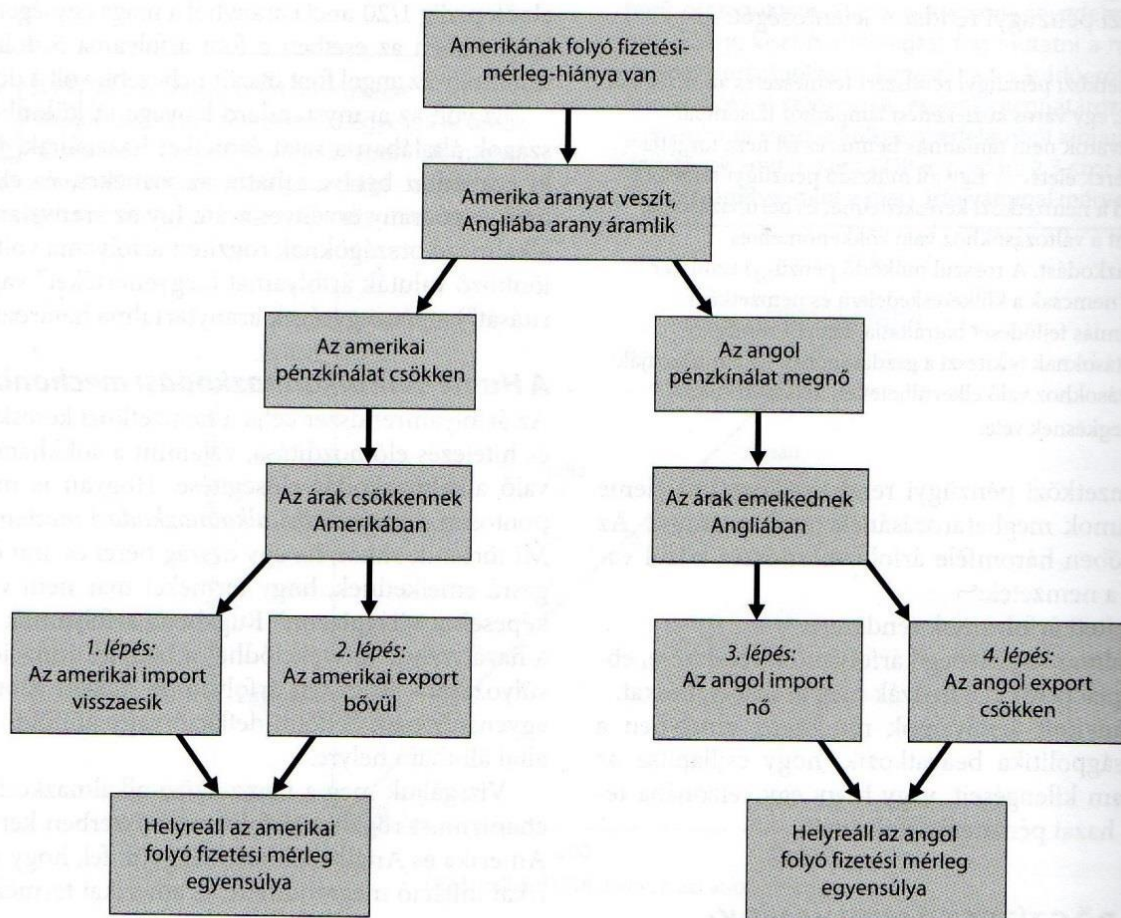

- Amikor esik az ország pénznemének értéke egy másik ország valutájához viszonyítva, azt mondjuk, hogy a hazai pénznem **leértékelődik**, a külföldi valuta pedig **felértékelődik**. Ha az ország hivatalos valutaárfolyamát csökkentik, ezt úgy fejezzük ki, hogy **leértékelik** a valutát. A hivatalos valutaárfolyam emelését pedig **felértékelésnek** nevezzük.
- Az árfolyamváltozások **egyensúlyteremtő mechanizmusként** működnek, megszüntetik a fizetési mérleg egyensúlyhiányát.
- A **valutaárfolyamok vásárló-paritás (PPP) elmélete** szerint, az ország valutájának árfolyama tendenciájában **kiegyenlíti a hazai és a külföldi termékek megvásárlásának költségeit**, legalábbis a külkereskedelmi forgalomba bekerülő javak körében.

C. **A nemzetközi pénzügyi rendszer:** A nemzetközi pénzügyi rendszer azokra az intézményekre utal, amelyek keretében végrehajtják a nemzetközi tranzakciókkal kapcsolatos fizetési műveleteket. A nemzetközi pénzügyi rendszer központi eleme az **árfolyamok meghatározásának mechanizmusa**. Az **utóbbi időben háromféle árfolyamrendszer közül választanak a nemzetek:** rögzített árfolyamok rendszere, rugalmas vagy lebegő árfolyamok rendszere, irányított árfolyamok rendszere.

- a) **Rögzített árfolyamok: a klasszikus aranystandard:** A rögzített árfolyamrendszerben a **kormányzat határozza meg a pontos átváltási arányt**. Történelmileg a legfontosabb rögzített árfolyamrendszer az **aranystandard volt, amelyet 1717 és 1933 között működtettek** kisebb megszakításokkal. E rendszerben **minden ország megadta azt a rögzített arany mennyiséget, amelyre hajlandó volt beváltani a forgalomban levő készpénzt**. A különböző valuták árfolyamát a pénzegységek aranytartalma határozta meg, amelyet egyenértéknek vagy paritásnak is neveztek.

- **A Hume-féle alkalmazkodási mechanizmus:** David Hume néglépéses aranyáramlási mechanizmusának eredményeképp növekszik az aranyat vesztő ország folyó fizetési mérlegének egyenlege, az aranyat megszerző országé pedig csökken. Végül is helyreáll a nemzetközi kereskedelem és fizetések egyensúlya a nemzeti árszínvonalak új aránya mellett, amely már nettó aranyáramlás nélkül egyenlíti ki a kereskedelmet és a nemzetközi hitelezést. Ez az egyensúly stabil, nem szükségesek hozzá vámok vagy más kormányzati intézkedések. **Ha egy ország rögzített árfolyamot alkalmaz, akkor relatív árainak elkerülhetetlenül igazodniuk kell a kereskedelmi partnerek áraihoz, és tényként kell elfogadnia, hogy ehhez csak a hazai reálkibocsátás és foglalkoztatás változásain keresztül vezet út.**

27-7. ábra. Hume néglépéses nemzetközi alkalmazkodási mechanizmusa

- b) **Nemzetközi pénzügyi intézmények:** A második világháború után nemzetközi intézményeket állítottak fel a gazdasági együttműködés előmozdítására.
- **Nemzetközi Valutaalap (International Monetary Fund):** A Bretton Woods-i rendszer szerves része a Nemzetközi Valutaalap (IMF), amely **igazgatja a nemzetközi pénzügyi rendszert, és a központi bankok központi bankjaként működik.** A tagországok saját valutájukból hitelt nyújtanak az IMF számára; az IMF továbbhitelezi ezeket az alapokat a nehézségekkel küzdő országoknak.
 - **Világbank (World Bank):** A bank tőkét a gazdag országok jegyezték. A Világbank alacsony kamatozású hiteleket nyújt az országoknak olyan beruházási

programokhoz, amelyek gazdaságilag megalapozottak ugyan, de nem jutnak magánforrásokhoz.

- **Bretton Woods-i rendszer:** A rendszer keretében **rögzítették a valutaárfolyamokat**. A rendszer újítása az volt, hogy az árfolyamokat rögzítették ugyan, de azok **kiigazíthatóak** voltak. Az Egyesült Államok 1973-ban elhagyta a Bretton Woods-i rendszert, miután a dollár túlértékelté vált.

Valutapiaci intervenció: A valutapiaci intervenció azt jelenti, hogy **a központi bank a külföldi valuták adásvételével befolyásolja az árfolyamokat**. (pl. Kína beavatkozik a rögzített árfolyam fenntartására).

- c) **Rugalmas árfolyamok:** A nagyobb országok ma többnyire **rugalmas árfolyamot** tartanak fenn, ezt gyakran hívják **lebegő árfolyamnak** is. Ebben a rendszerben **az árfolyamok a piaci kínálat és kereslet alakulását követik**. A kormány nem ad meg hivatalos árfolyamot.

d) **Napjaink vegyes rendszere:**

- Néhány ország hagyja valutáját szabadon lebegni.
- Néhány nagyobb országban irányított, ám rugalmas árfolyamok vannak (pl. Kanada, Japán).
- Néhány kis ország és Kína valamely meghatározó nagy valutához köti saját fizetőeszközének árfolyamát. E rögzített árfolyamot olykor folyamatosan mozgatják felfelé vagy lefelé. Ezt a rendszert **csúszó árfolyamként** ismerjük.
- A **legtöbb ország interveniál** olyan esetekben, amikor **piaci „zavarok” támadnak**, vagy ha az árfolyamok jóval eltérnek a „fundamentális” értéküktől.